

حق الوالدين

DE RECHTEN VAN DE OUDERS

in het licht van de Qor'aan en de soennah

Shaykh Mohammed bin 'Omar Baazmoel

مكتبة ابن باز

IBN BAAZ BOOKSTORE
THE NETHERLANDS

Titel: De rechten van de ouders in het licht van de Qor'aan en soennah
Auteur: Mohammed bin 'Omar Baazmoel

Vertaling nagekeken door: 'Abdelghafour Abarkan
Nederlandse vertaling door: Oem Dawud

Oorspronkelijke titel: *Haqq al-waalidayn1*
Tweede druk, safar 1440 n. h./ oktober 2019 n. Chr.
ISBN: 978-90-825828-9-5

© 2019 Ibn Baaz Bookstore, Moordrecht

Alle rechten wereldwijd voorbehouden. Geen enkel deel van dit boek mag herdrukt, gereproduceerd of gebruikt worden in welke vorm dan ook, hetzij elektronisch, mechanisch of andere manieren die bekend zijn of later uitgevonden zullen worden waaronder kopiëren en opnemen, zonder de uitdrukkelijke toestemming van de copyrighthouder.

Uitgegeven door:

Ibn Baaz Bookstore
Zuidbaan 580
2841MD Moordrecht
www.ibnbaazbookstore.com

tel. 06-23312069
email: info@ibnbaaz.com

Opmerkingen

Alle vermelde Qoraanverzen zijn geen exacte vertalingen maar enkel interpretaties van de betekenissen. Het is onmogelijk om de literaire diepgang en brede betekenis van de Qoraan in een andere taal dan de oorspronkelijke tot uitdrukking te brengen.

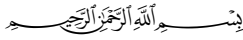
Ibn Baaz Bookstore draagt de grootst mogelijke zorg om de lezer een kwalitatieve en goede vertaling aan te bieden. Desondanks blijft dit mensenwerk en kunnen er foutjes tussendoor glippen. Als je een (taal)fout opmerkt dan zouden wij het waarderen als je dit door kunt geven aan redactie@ibnbaaz.com zodat deze in toekomstige uitgaves gecorrigeerd kan worden.

Inhoudsopgave

Voorwoord van Ibn Baaz Bookstore	5
Introductie	6
De regelgeving omtrent goedheid jegens de ouders.....	9
De gunst, de vrucht en het profijt van het goed zijn voor de ouders	14
Na het gebed behoort goedheid voor de ouders tot de meest geliefde daden bij Allaah	14
Goedheid voor de ouders en het onderhouden van de familiebanden zijn redenen dat de levensspan verlengd wordt en het levensonderhoud vermeerderd wordt	16
De tevredenheid van Allaah wordt verkregen middels tevredenheid van de ouders.....	17
De ouders zijn een van de toegangspoorten van het paradijs	18
De bestraffing voor het ongehoorzaam zijn aan de ouders	19
Het respectloos behandelen van de ouders is [een zonde] waarvan Allaah de bestraffing zal bespoedigen naar een bestraffing in dit leven	20
Allaah zal niet omkijken naar degene die ongehoorzaam is aan de ouders	21
Van degene die ongehoorzaam is [aan zijn ouders] zal Allaah geen sarf noch 'adl accepteren	22
De persoon die zijn ouders niet gehoorzaamt zal het paradijs niet binnenkomen	26
De manier om goedheid aan de ouders te tonen	27
Tot het hebben van goede manieren met de ouders is dat de moslim ervoor zorgt dat zijn ouders niet gekleineerd of geminacht worden	31
Manieren om goed te zijn voor de ouders na hun dood..	32

Verschillende zaken en regelgeving inzake het goed zijn voor de ouders	33
De eerste zaak: Allaah beveelt om goed te zijn voor de ouders, ook als zij niet-moslams zijn.....	33
De tweede zaak: goedheid aan de moeder heeft voorrang	35
De derde zaak: het deelnemen aan djihaad is alleen (toegestaan) met toestemming van de ouders.....	37
De vierde zaak: als een of beide ouders jou opdragen om te scheiden van je vrouw	38
De vijfde kwestie: is het acceptabel dat de ouders hun zoon dwingen om met iemand te trouwen terwijl hij dit niet wil?	42
De zesde kwestie: wanneer het kind in een situatie komt dat het een keuze moet maken tussen het gehoorzamen van zijn vader of het gehoorzamen van zijn moeder	44
De zevende kwestie: de ouders het goede gebieden en het slechte verbieden	45
De achtste kwestie: als hij een plek waar verdorvenheid is wil verlaten	46
De negende kwestie: het niet boos maken van de ouders	47
De tiende kwestie: als (een van) de ouders hun kind roepen terwijl het bidt	50
De elfde kwestie: een persoon moet zijn ouders gehoorzamen in al het toegestane en door het laten van het aanbevolene zolang hij hier geen schade door ondervindt. Als hij wil reizen omwille van iets wat aanbevolen is, maar er schuilt een bepaald gevaar, dan zou hij niet moeten reizen zonder hun toestemming.	51
Verklarende woordenlijst.....	56
Bijlage: Toelichting gebruikte Arabische symbolen.....	57

Voorwoord van Ibn Baaz Bookstore

Deze vertaling van *De rechten van de ouders in het licht van de Qor'aan en soennah* van de nobele geleerde Mohammed Baazmoel is door ons vertaald vanuit het Engels. De Nederlandse vertaling is daarop nagekeken door 'Abdelghafoor Abarkan.

De Engelstalige vertaler koos ervoor om zijn vertaling makkelijker te maken en daardoor bepaalde kleine delen van de tekst weg te laten. Zijn doel was hiermee om het boek toegankelijk te maken voor een breed publiek, zoals hij uitlegt in een voetnoot aan het eind van de introductie. Wij als uitgeverij hebben besloten de lijn van de Engelstalige vertaler hierin te volgen.

Voetnoten in dit boek zijn van de auteur (shaykh Mohammed Baazmoel). Daarnaast zijn er voetnoten van de Engelstalige vertaler overgenomen, daarbij hebben wij vermeld dat de voetnoten van hem afkomstig zijn. Wij hebben zelf ook een paar voetnoten toegevoegd die wij aangeduid hebben met 'IBB'. Achterin het boek hebben wij een verklarende woordenlijst en een uitleg van de gebruikte Arabische tekens toegevoegd.

Tot slot wensen wij de lezer veel plezier met het lezen van dit boek en hopen wij dat hij of zij deze profijitvolle kennis met goede daden zal opvolgen.

Introductie

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Voorwaar alle lof zij Allaah. Wij loven Hem en vragen Zijn hulp, steun en vergeving. Wij zoeken onze toevlucht bij Allaah tegen het kwade in onszelf en tegen het kwade van onze daden. Wie door Allaah geleid wordt, niemand kan hem doen dwalen. En wie Allaah doet dwalen, niemand zal hem kunnen leiden. Ik getuig dat er niets of niemand het recht heeft om aanbeden te worden behalve Allaah – zonder deelgenoot. En ik getuig dat Mohammed ﷺ Zijn dienaar en boodschapper is.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

“O jullie die geloven, vrees Allaah zoals Hij gevreesd zou moeten worden en sterf alleen als moslims.”
[soerah Ali imraan (3): 102]

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾

“O mensen, vrees de Heer die jullie uit een enkele ziel geschapen heeft, en uit die ziel zijn gezelschap schied en uit deze twee vele mannen en vrouwen deed voortkomen. En vrees Allaah uit wiens naam jullie jullie gemeenschappelijke rechten vragen, en [vrees Allaah] betreffende de familiebanden. Waarlijk, Allaah waakt altijd over jullie.”
[soerah An-nisa (4): 1]

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ
أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ
فَوْزًا عَظِيمًا﴾

“O jullie die geloven, vrees Allaah en spreek een woord van waarheid. Hij zal jullie daden rechtschapen maken en jullie jullie zondes vergeven. En wie Allaah en Zijn boodschapper gehoorzaamt, heeft zeker een grootse overwinning bereikt.”

[soerah Al-ahzab (33): 70-71]

Wat volgt:

De meest ware woorden zijn de woorden van Allaah, en de beste leiding is de leiding van Mohammed ﷺ. De meest verdorven zaken zijn de nieuw toegevoegde kwesties en alle nieuw toegevoegde kwesties worden beschouwd als religieuze innovaties (Ar. *bid'ah*), en elke religieuze innovatie is dwaling en elke dwaling is in het hellevuur.

Vervolgens: Ik heb dit onderwerp in de volgende categorieën opgedeeld:

Het eerste onderwerp: de regelgeving omtrent goedheid jegens de ouders.

Het tweede onderwerp: de gunst, de vrucht en het profijt van het goed zijn voor de ouders.

Het derde onderwerp: de bestraffing voor het ongehoorzaam van de ouders.

Het vierde onderwerp: de manier om goedheid aan de ouders te tonen

Het vijfde onderwerp: verschillende zaken en regelgevingen inzake het goed zijn voor de ouders.

Ik vraag aan Allaah om succes, leiding en accuraatheid.¹

¹ Engelstalige vertaler: Een aantal zaken zijn weggehaald uit de tekst om het boek eenvoudiger te maken voor de Engelstalige lezer en om het begrijpelijk voor een niet-moslim publiek te maken. Dit omdat dit een uitstekende bron van informatie is die de nobele leringen van de islam illustreert.

De regelgeving omtrent goedheid jegens de ouders

Het goed zijn voor de ouders is een plicht voor elk persoon en een religieuze verplichting voor elke moslim die de puberteit bereikt heeft en geestelijk gezond is.

Dit gegeven is vastgesteld vanuit bewijzen uit de Qor'aan, de soennah en de *idjmaa'*

Allaah ﷻ heeft gezegd:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَوَاعُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ﴾

“En herinner toen Wij het verdrag van de kinderen van Isra’iel sloten [waarin Wij hun] geboden ‘aanbid niets [of niemand] anders dan Allaah, en wees goed voor de ouders en de verwanten, wezen en de behoeftigen. En spreek goede woorden tegen de mensen, verricht het gebed en geef *zakaat*.’ Daarna keerden jullie je af, op slechts een aantal van jullie na, en jullie weigerden.”
[soerah Al baqara (2): 83]

En Hij ﷻ zei:

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنْبِ وَالصَّاحِبِ
بِالْجُنْبِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾

“Aanbid Allaah en ken geen deelgenoten aan Hem toe en wees goed voor de ouders, de verwanten, de wezen, de behoeftigen, de nabije buur, de onbekende buur, de vriend aan je zijde, de reiziger en degenen die je rechterhand bezit. Waarlijk Allaah houdt niet van degenen die zichzelf misleiden en die opscheppen.”

[soerah An-nisa (4): 36]

Hij ﷺ zei ook:

﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْهِ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَقِي نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ
اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَلَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾

“Zeg: kom, ik zal voor jou reciteren wat jouw Heer jou verboden heeft: Hij beveelt jou niets met Hem te vereenzelvigen en goed te zijn voor de ouders, en jullie kinderen niet uit armoede te doden. Wij zullen jou en hen voorzien. En nader immoraliteiten niet – of deze zichtbaar of verborgen zijn. En dood geen ziel die Allaah verboden heeft te doden, behalve als dit voor een legitieme reden is. Dit heeft Hij jullie bevolen zodat jullie kunnen begrijpen.”

[soerah Al-an'aam (6): 151]

Ook heeft Hij ﷺ gezegd:

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٌ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا
كَرِيمًا﴾

“En jouw Heer heeft bevolen dat jij niets [of niemand] dan Hem [alléén] aanbidt, en dat je goed bent voor de ouders. Als een of beiden van hen een hoge leeftijd bereikt terwijl je met hen bent, zeg dan zelfs geen ‘oef’ tegen hen, en stoot hen niet af maar spreek op eerbare wijze.”

[soerah Al-israa (17): 23]

Dit leidraad en deze verordening om goed te zijn voor de ouders, en dan met name de moeder is vanwege haar kwetsbaarheid, haar verlangen naar haar kind en vanwege de moeilijkheden die zij ondergaan heeft voor het kind. Hij ﷺ zei:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
وَحَمَلُهُ وَوَفَضَلُهُ وَثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ
رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَتِي وَأَنْ أَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾

“En Wij hebben de mens opgedragen om wel te doen tegen zijn beide ouders. Zijn moeder heeft hem met ongemak gedragen en ze heeft hem met ongemak gebaard. En de draagtijd en de zoogperiode duren dertig maanden. Totdat hij volgroeid is en [de leeftijd

van] veertig jaar bereikt, zegt hij: Mijn Heer, sta mij toe dankbaar te zijn voor Uw gunst waarmee U mij en mijn beide ouders heeft begunstigd. En dat ik goedheid verricht, die U tevreden stemt. En maak mij en mijn nageslacht rechtschapen. Voorzeker, ik keer berouwvol naar U, en voorzeker, ik behoor tot de moslims.”
[soerah Al-ahqaf (46):15]

Er zijn in de soennah veel overleveringen die dit vaststellen. Hiertoe behoort de Hadieth waarin vermeld staat dat het ongehoorzaam zijn aan de ouders een van de grootste zondes is.

De geleerden hebben een consensus bereikt wat betreft deze zaak. Wie de uitspraken van de mensen van kennis omtrent deze kwestie bestudeert en analyseert zal concluderen dat zij het unaniem eens zijn over de plicht van het goed zijn voor de ouders.

Het zou nuttig zijn om eerst stil te staan bij de voorgenoemde verzen om een aantal profijten die hieruit gehaald worden te bespreken.

1. Allaah ﷻ heeft het bevel om Hem alléén te aanbidden (Ar. *tawhied*) gekoppeld aan het bevel van goedheid aan de ouders. Dit bevat een bewijs dat belicht hoe groot het recht van de ouders bij Allaah is.
2. Als er gevraagd wordt: 'Wat is de wijsheid achter het samen noemen van het bevel *tawhied* te vestigen en het bevel om goed te zijn voor de ouders?' Dan is het antwoord hierop: de wijsheid achter het vermelden van het bevel om *tawhied* te vestigen samen met het bevel om de ouders goed te behandelen, is omdat *tawhied* het grootste recht van Allaah over Zijn schepping is en het goed behandelen van de ouders de grootste en meest benadrukte recht van de schepping is.
Ibn Kathir (overleden 774 na hidjrah) zei: 'Dit (*tawhied*) is het meest verheven recht van alle

rechten en de grootste van hen, en dit is het recht van Allaah alléén: om Hem zonder deelgenoten te aanbidden. Hierna volgt het recht van de schepping en de belangrijkste en de meest beklemtoonde daarvan is het recht van de ouders. En daarnaast is Allaah Degene van Wie alles afkomstig is, de schepper en onderhouder met Zijn Heerschappij ﷻ, en de ouders zijn een reden dat het kind in het bestaan gekomen is en dat het [in zijn levensvoorziening] voorzien wordt.'

Ibn Kathir ﷺ zei: 'Allaah ﷻ beveelt dat Hij alléén aanbeden wordt, zonder deelgenoten, omdat Hij de Schepper is, de Onderhouder en Degene die gunsten en goedheden schenkt aan Zijn gehele schepping, onder alle omstandigheden en in elke situatie. Dus daarom verdient alléén Hij het om door hen aanbeden te worden zonder dat iets van Zijn schepping met Hem vereenzelvigd wordt. Zoals de Profeet tegen Moe'aad ﷺ zei: 'Weet jij wat Allaahs recht over Zijn dienaren is?' Moe'aad antwoordde: 'Allaah en Zijn boodschapper weten dat het best.' Hij ﷺ zei: 'Dat zij Hem alleen aanbidden en dat zij geen partners aan Hem toekennen.' Toen zei de Profeet ﷺ 'Als de dienaren zich hieraan houden, weet je wat dan het recht van hen over Allaah is? Dat Hij ze niet zal bestraffen.'

Daarna draagt Allaah de dienaren goedheid op voor de ouders, want voorzeker Allaah ﷻ maakte de ouders de reden voor het bestaan van de dienaren terwijl ze daarvoor niet bestonden.'

3. Het gebod van goedheid aan de ouders is op deze manier vermeld om aan te tonen dat de verplichting van goeddoen overduidelijk en een vaststaande zaak is, de cruciale factor is om gehoorzaam aan hen te zijn. Het gaat er niet alleen om dat je je ouders gehoorzaam bent, het is echter zo dat je hen gehoorzaamt én hen van dienst bent zodat zij tevreden zijn met jou en niet beledigd worden door jou. Jij moet ernaar streven hetgeen te vervullen wat zij wensen en hetgeen te doen waarmee zij tevreden zijn.

De gunst, de vrucht en het profijt van het goed zijn voor de ouders

Er zijn vele *ahaadieth* hieromtrent overgeleverd.

Na het gebed behoort goedheid voor de ouders tot de meest geliefde daden bij Allaah:

Op gezag van 'Abdoellah bin Mas'oeed رضي الله عنه, die zei: 'Ik vroeg aan de Boodschapper van Allaah صلى الله عليه وسلم welke daden bij Allaah het meest geliefd zijn. Hij zei صلى الله عليه وسلم: "Het verrichten van het gebed op de juiste tijd." Ik zei: "En wat daarna?" Hij zei: "Het goed zijn voor de ouders." Daarop zei ik: "En dan?" Hij zei: "*Djihaad*² op het pad van Allaah.'" Hij ('Abdoellah bin Mas'oeed) رضي الله عنه zei toen: 'Dit was wat de Boodschapper صلى الله عليه وسلم mij vertelde en als ik hem meer gevraagd had, had hij mij meer verteld.'³

Ibn Hadjr رحمته الله (overleden 852 na hidjrah) zei: 'Het lijkt erop dat de reden dat het gebed voorrang heeft boven de *djihaad* en goedheid voor de ouders, is omdat dit verplicht is voor de

² IBB: 'Het woord *djihaad* betekent 'inspanning' of 'strijd'. Hieronder valt elk soort inspanning waarmee de moslim uit gehoorzaamheid aan God streeft zichzelf te verbeteren wat betreft vroomheid, rechtschapenheid, moreel karakter en gedragingen... Tot de manifestaties van *djihaad* behoort het vechten (qitaal). Dit is in de vorm van legitieme, rechtmatige oorlogsvoering [onder gezag van een rechtmatig staatshoofd] om agressie tegen de vredige uitingen van de islaam een halt toe te roepen. De dragers van de islaam worden hiermee beschermd tegen rampen en het recht wordt gehandhaafd. Alle naties hebben het recht om oorlog te voeren om zo hun waarden, rijkdom en grondgebied te beschermen en om nationale veiligheid te waarborgen.' Citaat uit onze publicatie '*Een beknopte handleiding van de islaam en zijn standpunt over al-Qaida en ISIS*' voor meer informatie over extremisme en *djihaad* verwijzen wij u naar dit boek.

³ Boekharie (nr. 527) en Moslim (nr. 85)

moekallaf (het individu dat volgens de islam verantwoordelijk en aansprakelijk is). [Dit geldt] zijn leven lang, en goedheid voor de ouders werd voorrang gegeven boven de *djihaad* omdat toestemming van de ouders hiervoor nodig is.'

At-Tabarie (overleden 310 na hidjrah) zei: 'Hij ﷺ specificeerde alleen deze drie omdat zij de status van andere daden van aanbidding indiceren. Want voorzeker, degene die onachtzaam is met betrekking tot het verplichte gebed zonder geldig excuus, [door het uit te stellen] tot na zijn vastgestelde tijd, daarbij meewegend dat het slechts een kleine moeite is en wat de verhevenheid (van deze daad) is, zal wat andere kwesties betreft nog onachtzamer zijn. Hij die zijn ouders niet goed behandelt, terwijl zij zoveel rechten over hem hebben, zal nog minder goed zijn voor anderen dan hen. Zodoende wordt het duidelijk dat deze drie zaken met elkaar in verband staan [in de zin dat] degene die zich eraan houdt, waarschijnlijk ook aan andere zaken zal houden. En degene die ze verzaakt, zal andere zaken nog meer veronachtzamen.'⁴⁵

⁴ Zie *Fath al-barie* (6/4) van Ibn Hadjr

⁵ IBB: Uit deze passage is een klein deel weggenomen om onduidelijkheden te voorkomen.